

természettudományi múzeumban leragasztották a német és a magyar nyelvű feliratokat. Az egyik leghíresebb régi iskolánkban egyre több román diák és tanár kerül a magyarok helyére. Marosvásárhelyen a Kultúrpalotában Kozma Mátyas organaművésszel, a Teleki-tékában pedig Weszely Tiborral, a kiváló Bolyai-kutatóval találkoztunk. Ő mutatta meg a Bolyai múzeumot. A Nagy Imre Képtárát azonban hiába kerestük. Raktárba kerültek a gyönyörű festmények. Segesvárot szász és román templomokkal ismerkedtünk, az óratoronyból megcsodáltuk a kilátást, fölkerestük az 1849-es tömegsír, a Petőfi múzeumot, valamint Fehéregyháza és Héjjasfalva között az Ispán-küti emlékkövet, ahol valószínűleg elesett a költő.

Székelykeresztúron, a Gyárfás-kúria udvarán, a Petőfi emléket őrző körtefa körül félszáz beteg gyermeket találunk. Ekkor sajnáltuk a legjobban, hogy nem mertünk még több élelmet vinni ajándékba, mert bizony nem sok jutott egy-egy kis székelynek. Agyafalván családokat látogattunk meg. Élvezettel figyeltük eredeti észjárásukat, zamatos beszédüket, szép szövegeiket.

Székelyudvarhelyen fölkerestük Székely Lajos fadaragó népművészt, Tompa László költő emlékműzeumát és a Székelytámad vár maradványait. Szejkefürdőn, Orbán Balázs sírjánál, tábornútt mellett szatmári egyetemistákkal, székelyudvarhelyi és nagyszalontai fiatalokkal énekeltünk. Elkeseredve tapasztaltuk, hogy alig ismernek néhány magyar népdalt. Iskolában keveset tanultak, lakodalomban inkább csak nótákat hallanak, s a néhány éve még virágzó táncházmozgalom is megszűnőben van. Vezetői elhagyták az országot vagy távoli vidékre, románok közé helyezték őket. (Az egyetemi felvételtkor ugyanis aláíratnak egy nyilatkozatot, melyben kötelezi magát a jelölt, hogy a diploma megszerzése után elfogadja a számára kijelölt munkahelyet. Ez magyarok esetében általában több száz kilométerre van, románok között. Ha mégsem hajlandó elfogadni, csak segédmunkát vállalhat.)

Farkaslakán Tamási Aron szülőházánál találkoztunk az író hűgával és sógorával. A kopjafás sír közelében megnéztük Szervátiusz Jenő és Szervátiusz Tibor Tamási-emlékművét. Korondon éppen a 11. Arcsói Kerámiavásár forgatagába kerültünk. Itt találkoztunk Páll Lajos festőművész-költővel és testvérével, Páll Antal fazekas népművésszel. Szóvátán fürödtünk a sós Nagy Medve-tóban, majd Gyergyószentmiklóson a nyelvüket már elveszített örmények templomával és ősi dallamaival ismerkedtünk. A Gyilkos-tót megszemléltek a fölé emelkedő 1352 méter magas Kis Cohárd tetejéről is, majd bejártuk a Békás-szorost és a Kis Békás sziklás-vizeses patakmedrét.

Csikkarcfalván a vártemplomot, Csikdánfalván a fekete kerámiákat készítő szövetkezetet és a csíki festékes szőnyegekkel borított rk. templomot, Madéfalván az 1764-es székely mészárlás emlékművét kerestük föl. A híres csíksomlyói templomban szomorúan hallottuk, hogy a moldvai csángóktól a pünkösdi búcsún egyre kevesebb magyar szót hallani. Csíkszeredán a Mikó-várban az egyik legmagyarabb megye (Hargita) népművészeti kiállításán csak román nyelvű feliratokat találtunk. Zsögödfürdőn a Nagy Imre galériát és udvarán a kiváló festőművész sírját kerestük föl. Megfürödtünk a selymes vízű Szent Anna-tóban, majd a sepsiszentgyörgyi színházban találkoztunk Veress Dániel író-dramaturggal, s részt vettünk egy próbán.

Brassóban a fekete templomot, Fogarason a várat és Árva Bethlen Kata sírját kerestük föl. A Fogarasi havasokban túráztunk a Bülea vízesésekhez. Nagyszében belvárosában sétáltunk, Gyulafehérvárot a római katolikus püspöki székesegyházban tisztelettel emlékeztünk Hunyadi Jánosra, Bethlen Gáborra, Márton Áronra. Azelőtt mindig megtekintettük a Bathyanéumban az egyik legrégebbi magyar nyelvemlékünket, a „Gyulafehérvári sorok”-at is, de ma már a kutatók is csak külön engedéllyel juthatnak be a nagy múltú könyvtárba.

Vajdahunyadon aggódva figyeltük a közeli vaskohó káros hatását a gótikus-reneszánsz várkastély kövein. „Magos Déva vára”-t megmászva kiskörusunk elénekelt a Kőműves Kelemenné balladát.

Aradon tisztelegtünk a vértanúk felháborító körülmények közé került emlékművénél (sportpálya és kemping közé szorult legelőn áll). Nagyszalontán az egykori Csonka-toronyban berendezett Arany János múzeumban fejeztük be a körutat.

Tíz nap alatt mindössze egyetlen magyar rendszámú autóbusszal és mintegy harminc személyautóval találkoztunk. Az erdélyiek egyre nehezebben jöhetnek hozzánk. Ha mi sem keressük fel őket, annak beláthatatlan következményei lehetnek. Valóban vannak ellátási gondok, de útlevele könnyebb hozzájutni az alapvető élelmiszerekhez, mint a helyieknek jegyre. Az utca emberei többségükben segítőkészek voltak (a románok is!). A helyenként előforduló ellenszenv sem volt több merev elzárkózásnál. A sok-sok felejthetetlen élmény és tapasztalat bőségesen kárpótol a mostohább körülményekért!

Kálmán Attila

Szécsényben helyreállították Szent István emlékművét

1988. augusztus 12-én ünnepélyes hangulatban gyülekezett a városi jogállását alig három éve visszaszerzett, dicső múltú nógrádi település, Szécsény több száz idősebb és fiatalabb polgára. Emlékműavatásra jöttek a több mint 600 éves, híresen szép ferences templom előtti Promenádra. Nemzetünk 1988-ban emlékezett államalapító királyára, Szent István halálának 950. évfordulójára, ezúttal

immár kellőképpen méltatva egyháztörténeti jelentőségét is. E megfrissült légkör enyhe fuvallatát érezték az árnyat nyújtó fák alatt a salgótarjáni fúvózenekart hallgató ünneplők is.

Szécsényi közönsége először 1937 szeptemberében határozta el, hogy első királyunk halálának 900. évfordulójára emlékművet állít. A romhányi homokkőből épült négy oszlop rézből öntött tetőt tartott, amely – oldalain a Szent Korona tartományainak ősi címereivel, tetején pedig a kettős keresztrel – baldachinszerűen fedte az építmény közepén álló, oltár magasságú oszlopot, minek oldalára feliratok kerültek, és a tetejére fektették a vánkoson nyugvó Szent István-i korona rézből öntött, nagyobbított mását. Az 1938-ban felavatott emlékmű aránylag épségben átvészelte a város 1944. decemberi, súlyos károkat okozó ostromait, 1946-ban azonban – mint arra idős szécsényiek ma is emlékeznek – a városi MADISZ-titkár és két társa ledöntötte a köztársaság kikiáltása után reakciónak bélyegzett királyi koronát. Tíz évig egy istálló sarkában rejtgettek, majd 1956 novemberében a lakosok egy csoportja visszahelyezte eredeti helyére. Alig három hét múltán ismét akadtak hivatalos közegek, amelyek feljogosítva érezték magukat a korona eltávolítására, ezúttal arról is gondoskodván, hogy az „népgazdasági hasznosításra”, azaz beolvasztásra kerüljön. A baldachin és a középső oszlop feliratai – minthogy Mészáros János szécsényi polgár a saját költségén megerősítette állagukat – kissé rongált állapotban fennmaradtak, a korona nélkül is emlékeztetve az arra járókat Szent Istvánra.

Horváth Béláné, a Kubinyi Ferencről elnevezett helyi múzeum titkárnője, a Magyar Mezőgazdasági Múzeum Barátainak Köre szécsényi csoportjának titkára, már több olyan akció „szülőanyja” és fáradhatatlan szervezője volt, amelynek eredményeként Szécsény egy-egy elhanyagolt műemléke a városi közösség összefogásával és áldozatvállalásával újjászületett. A kastélypark rendbehozatalát, a templom 250 éves orgonájának felújítását, az egykori végtér kerekbástyájának kiállítási helyiséggé alakítását és még több más munkát végeztek el így a városka hivatalos és gazdasági szervezetei, magánemberei az elmúlt évtizedben.

Az eredményes tevékenységért 1986-ban művelődési miniszteri kitüntetésben részesített szécsényi baráti körű csoport, 1988 tavaszán új, nagy vállalkozásba kezdett. Elhatározták, hogy augusztus 20-ára régi pompájában fog ragyogni a Szent István-emlékmű. Szécsény 150 családja összesen 54 ezer forint készpénzt adományozott, a kisebb-nagyobb üzemek, gazdaságok pedig erejükhez mérten összesen 300 ezer forint értékű munkával járultak hozzá a baldachin megerősítéséhez és a korona újraöntéséhez.

Az ünnepélyes avatás első szónoka, dr. Hütter Csaba termelősövezetkezeti elnök, országgyűlési képviselő és a baráti körű csoport elnöke emlékezett vissza az emlékmű első és második felállításának történetjére, kiemelve, hogy ezt a munkát egyetlen „hivatalos hely” sem írta elő, mégis fényes sikerre vezetett a város polgárainak öntevékenysége. Dr. Györffy György, az MTA Történettudományi Intézetének tudományos tanácsadója, az államalapítás korának kiváló tudósa az emlékmű eltávolítására emlékeztetett, mondván, hogy azokról, akiknek a „szellemében” Szent István és a Szent Korona feledésre lett ítélve, szovjet és magyar történészek manapság napnál világosabban bizonyítják, hogy emberek millióinak az elpusztulásáért voltak felelősek, ugyanakkor a Szent István-i életmű visszanyeri ezer év után is ragyogó jelentőségét. Az a súlyos korszak ma már végérvényesen a múlté lehetne, ha nem akadna még egy ország Európában, ahol e „rossz szellem” örült akarata uralkodna és most 8–10 ezer falu lerombolását, lakói falanszterbe való kényszerítését ne kezdené keresztülerőszakolni, a világ tiltakozása ellenére. A fájdalomosan súlyos memento döbbenetétől elhalkult közönség hangulatát Bánffy György, a kiváló színművész és közéleti személyiség emelte a „jó szellem” magaslataira azzal, hogy felidézte Szent Istvánnak fiához, Imre herceghez intézett intelmeit.

A város tanácsa, HNF és KISZ-bizottsága, valamint a Kubinyi Ferenc Múzeum és a Mezőgazdasági Múzeum Barátainak Köre szécsényi helyi csoportjának koszorúit, a helyi vezetőktől kísértén, ünnepelőbe öltözött kislányok helyezték el az emlékmű négy oldalán.

Az emelkedett hangulatú délután utolsó ünnepélyes eseményeként Györffy György professzor a múzeum nagytermében mintegy 150 hallgató számára tömör és világos stílusú összefoglaló előadást tartott az államalapítás és István király történetéről. Egy idős hallgatója, Juhász György, aki nyolc éven át volt a Szent Korona egyik őre, megindult szavakkal mondott köszönetet a tudós történésznek könyveiről és egész munkásságáért, amit e nemzeti ereklye történetének jobb megismerése érdekében fejtett ki. A tömeg szétoszlott, Szécsény utcáin visszatért az élet a mindennapi keretekbe. Holnap már mindenkinek természetes lesz, hogy az emlékmű ott áll a Promenádnál – hivatalos nevén az Erzsébet tér – közepén, és legyen is ez ilyen magától értetődő most már mindig.

Pálmány Béla

